

1989 CESTA K LISTOPADU

Národní třída: umělecká rekonstrukce (1:57 min.)

Zdroj: *Polojasno* (ČR 1999, r. Filip Renč)

ANOTACE:

V ukázce se tvůrci uměleckými prostředky pokoušejí o rekonstrukci policejního zásahu na Národní třídě.

SPOLEČENSKÉ SOUVISLOSTI:

Demonstrace k výročí 17. listopadu byla povolena, neboť ji spolupořádal tehdejší SSM. Podle odhadů se jí zúčastnilo na 50 tisíc demonstrantů. Po skončení oficiální části se průvod asi 10 tisíc lidí vydal do centra. Protože přímá cesta do města (konkrétně k Václavskému náměstí) byla zahrazena, zvolili demonstranti cestu po Smetanově nábřeží, odkud odbočili směrem k Národnímu divadlu. Tam jejich cestu přehradil kordon policejních jednotek (pohotovostní pluk VB, posílený tzv. červenými barety, tj. příslušníky zvláštního odboru ministerstva vnitra). Jiné jednotky zároveň zahradily přístup na Národní třídu, a tím demonstranty odřízly. Postupně byly uzavřeny i okolní ulice a demonstranti tak byli zcela obklíčeni. Poté policejní jednotky zaútočily na čelo davu a stlačovaly ho. Zároveň vytvářely ve své přední linii propust, jakousi uličku, kterou demonstranti, pokud chtěli tlaku uniknout, museli proběhnout. Během této chvíle byli policisty surově zbiti. Zásah trval relativně krátce: pouze několik desítek minut, vyžádal si však přes 500 zraněných, z toho několik desítek těžce. Zásah je tradičně označován jako „masakr“. Toto označení je třeba vidět v kontextu předchozích zásahů. Toto převládající mínění však mnozí relativizují a pojem „masakr“ odmítají jako zavádějící, neboť předpokládá mrtvé, nikoli „pouze“ raněné.

METODICKÉ NÁMĚTY:

Samotný zásah je dodnes předmětem spekulací a dohadů. Proč byl (ve srovnání s předchozími zásahy) tak brutální? Je možné, aby si mocenské špičky neuvědomovaly symboliku zásahu proti studentům v den jejich mezinárodního svátku? Dodnes není vyjasněno, kdo dal vlastně pokyn k zásahu. Vládnoucí špičky daly pokyn nezasahovat (třebaže další pokyny byly zavádějící a k zásahu v podstatě naváděly). Toto téma tak nabízí několik možností reflexe. V základní rovině zůstává prosté konstatování brutality režimu. To by sice nemělo být pominuto, ale tím by také téma nemělo být vyčerpáno. Další otázkou je „cui bono“? Ukázka může sloužit jako výchozí motto pro výklad o diferenciaci uvnitř mocenských struktur a snaze reformně orientovaných kádrů (Hegenbart, Štěpán) odstranit stávající politické elity. To je ovšem pouze jedna z mnoha nepotvrzených hypotéz.

Námět 1: Klasifikace násilí

Krok 1: Výklad: Násilí jako prostředek komunikace s opozicí

- strnulost normalizačních elit a neschopnost dialogu (ve srovnání s Polskem a Maďarskem)

↓

- potlačování opozice (srpen 1988, podzim 1988, „Palachův týden“ 1989, květen 1989, srpen 1989, září a říjen 1989)
- potlačování má své hranice: násilí je racionální, moc se snaží izolovat nespokojence, ale nedráždit masu

Krok 2: srovnání zásahů

- zadání otázky:
- 1. Pokuste se zamyslet, v čem jsou zásahy stejné a v čem se liší.
- promítnout *OV6_policejni_brutalita* (květen 1989) a *Ten_Narodni_trida* (listopad 1989)
- reflexe ukázek

Krok 3: analýza motivů

Možné otázky:

1. Jaké bylo riziko zásahu právě 17. 11.? Je možné použít text Petra Pitharta o symbolice v sametové revoluci (*Ten-Martin Šmíd-TEXTY*)
2. Myslíte, že si špičky normalizačního režimu byly těchto rizik vědomy?
3. Jaké mohly být podle Vás motivy k tak brutálnímu zásahu?

Krok 4: reflexe

- v rámci reflexe možno promítnout video *Pol_Zifcak*, ve kterém se postuluje teorie estébáckého spiknutí proti ÚV KSČ

Modelové odpovědi:

1. Co je shodné, je brutální postup policie proti demonstrujícím. Odlišnost je v intenzitě této brutality. Zatímco v květnu (ale i na dalších protirežimních demonstracích) se brutální násilí praktikuje výběrově, proti vytipovaným jednotlivcům, v listopadu je plošné, masivní.
2. Nabízela se analogie s rokem 1939, navíc byl dav do určité míry tvořen účastníky povolené části demonstrace.
3. Tato analogie je natolik zřejmá, že je téměř vyloučené, aby si jí vedoucí funkcionáři nebyli vědomi. Rozhodně nebylo v jejich zájmu právě v tento symbolický den vyvolávat jakékoli konfrontace s opozicí, zvláště pak se studenty. Logická úvaha tak nahrává tezi o spiknutí nižších článků komunistické nomenklatury proti normalizačním gerontům. Jedná se však pouze o nepřímé indicie, přímé důkazy (zatím) chybí. Podobně však lze uvažovat o celkové nervozitě v bezpečnostních složkách také v souvislosti s hroucením jejich politického vedení. Brutalita zásahu tak mohla být dílem nedostatečné kontroly dlouhodobě mobilizovaných složek policie.
4. Snaha o „palácový převrat“ a odstranění stávajících špiček režimu. Ovšem KSČ byla v podstatě mocensky paralyzována kvůli velkému množství frakcí, které spolu vzájemně soupeřily. Motivace jednotlivých aktérů tak dodnes nejde jednoznačně odhalit, protože se nepodařilo dosud klasifikovat systém mocenských a sociálních sítí vládnoucí nomenklatury.

